

NILS BJÖRKENSTAM

* 1914-07-02 † 2000-09-20

Nils Björkenstam, stilla och försynt ledargestalt, idog och idérik forskare, trogen vän och gillebroder, lämnade det jordiska den 20 september 2000.

Han föddes i Trollhättan 1914. Föräldrar var Axel Björkenstam och Helma Johansson.

Nils tog studenten i den närbelägna lärdomsstaden Vänersborg 1932.

Han hade bergsmän i släkten, som blåst tackjärn och inandats ugnsos på de gamla bergsmanshyttornas tid. Fadern var ingenjör vid ett av Stallbackas ljusbågsbaserade legeringsverk. Rimligt var väl därför att Nils ville bli metallurg.

Pojken, som han kom att kallas inom kamratkretsen som 1933 gav sig i kast med bergsingenjörsutbildningen vid KTH i Stockholm, tog sin examen 1938. För att ytterligare utöka sin kompetens tog han jobbet som 1:e assistent till landets då ledande järnmetallurg, professor Bo Kalling. 1941 ansåg han sig fullärd.

Nils och jag var kurskamrater under utbildningen på KTH och fick också våra första ”jobb” på samma järnbruk. Under några år i början av 40-talet grundlades där vår vänskap för livet.

Bruket var Hagfors Järnverk, Uddeholmsbolagets senast anlagda bruk och huvudsäte för dess metallurgi. Bolaget, UHB, firade under våra gemensamma år sitt 275-årsjubileum. Ödet ville att Nils kom att stanna i bolaget och dess domäner hela sin livstid, men det gamla anrika bolagets livstid skulle utlöpa före hans.

Våra gemensamma år var svåra för bruket ty det var krigs- och avspärrningstid. Men det var en tid som "svetsade samman". Senare skulle komma kriser av annat slag som hotade hela bolagets struktur och leda till stora förändringar i den gamla tekniken och på det mänskliga planet.

Nils var under hela sitt liv en god sportsman som välkomnade utmaningar och inte lät sig nedslås av motgångar. Utöver sin tekniska kapacitet hade han psykologisk blick och ett sunt förnuft och kom därför att göra en vacker karriär.

Åren 1942-44 var han forskningsingenjör på fysiska laboratoriet, 1944-46 driftsingenjör i stålverket, 1946-48 avdelningschef för hytta och legeringsverk och 1948-52 chef för hela den metallurgiska avdelningen.

Åren 1952-54 hade bolaget personalbekymmer vid Storfors Rörverk och Nils fick "hoppa in" som chefsingenjör och ställföreträdande platschef där.

År 1954 var han tillbaka igen i Hagfors och verkade som överingenjör och platschef i femton år till 1969. År 1970 utökades hans ansvarsområde till Hagfors, Munkfors och Blombacka. Under femårsperioden 1972-77 var han administrativ chef för hela UHBs stål rörelse.

Den vid mitten av 70-talet inträffade oljekrisen drabbade UHB hårt och nya metoder inom den metallurgiska tekniken gjorde bolagets råvaruförsörjning omodern. Under Nils två sista år före pensioneringen 1979 fick djupgående rationaliseringar vidtagas. Bl a genomfördes divisionalisering varvid Nils blev chef för gruvor och smältverk.

Som pensionär fick han sedermera bevittna rationaliseringens fortgång som slutligen ledde till styckning av bolaget och de olika brukens övergång i nya ägarhänder. Det gamla Uddeholmsbolaget försvann och är nu en saga blott.

Under sina verksamma yrkesår togs Nils krafter i anspråk inte bara av UHB. Inom Hagfors och Storfors kommuner, inom länet och inom järnhanterings branschorganisationer blev han flitigt anlitad.

Mycket av sin fritid ägnade han åt historiska studier. Sedan 1967 var han ledamot av Jernkontorets bergshistoriska utskott och från sin pensionering till några år före sin bortgång dess ordförande. Det var en tid av intensivt arbete och stor produktivitet. Två digra arbeten av Nils hand tillkom då nämligen: *Västeuropeisk järnframställning under medeltiden (1990)* och *Osmundjärn, osmundens fatvikter och osmundvikten (1993)*. Djupgående arkivstudier, stor beläsenhet och ett brett kontaktnät med utländska forskare och korrespondens med dessa ligger bakom dessa verk och gör dem fullt likvärdiga med doktorsavhandlingar. Det var därför helt följdriktigt att Nils 1996 blev kreerad till fil hedersdoktor vid Stockholms Universitet.

Utöver de nämnda alstren har han publicerat en mängd artiklar i olika tidskrifter. Särskilt värt att nämnas är kompendiet *Den svenska järnhanteringens tekniska utveckling*, ett standardverk för dem som sysslar med bergshistoria.

Nils Björkenstam var en man helt utan åthävor och later. Men hans blick ingav respekt. Han hade ofta – särskilt under årtiondet före pensioneringen – svåra beslut att fatta och tråkiga saker att genomföra. Men alla visste att han aldrig var ute i ogjort väder, att han inte lämnade något oförsökt om det gällde att mildra eller finna alternativ. Detta hans rättframma sätt gjorde att han knappast hade någon ovän. Men många var hans vänner genom åren. De kvarvarande saknar honom stort.

Nils Björkenstam blev riddare av Vasaorden. Han hedrades med Jernkontorets hedersbägare i silver.

Nils var gift med Anna Lisa Skoog under första hälften av hagforsåren. Hon rycktes bort 1957, lämnande honom ensam med fyra barn. Sedermera gifte han om sig med Barbro Vasseur, som hjälpte den hårt jäktade fadern. Det blev inga nya barn men djupa gemensamma intressen. Bland annat tillkom Nyttsta, den gamla bergsmansgården vid sjön Yngen, som de räddade från vandalisering och förfall och pietetsfullt restaurerade till kulturbelönad mönstergård. Här bodde de en stor del av året under lång lycklig tid tills Barbro dog 1998. Nu vilar de båda under ett smitt järnkors vars löv röres av vinden på den lilla vackra kyrkogården vid Skavnäset. Yngen skimrar mellan träden i hjärtat av Järnbäraland.

Nils första hustru Anna Lisa var dotter till fabriksägaren Aron Skoog och Anna Jansson i Borlänge. Av deras barn är Anna-Lena gift med Lennart Norberg och bosatt i Gävle, Bengt, ingenjör och vice president i Canada Alloy Castings med hustru Vivianne i Kitchener, Canada, Gerd, fil kand, gift med John Crawley i Mississaga, Canada och Britt Björkenstam, fil kand, gift med gillebrodern, fil kand Stefan Olsson i Malmö.

Den andra hustrun Barbro var dotter till Henri Vasseur och Kajsa Zachrisson i Stockholm. Barbro var före giftermålet värdinna och chef för brukshotellet i Hagfors.

Nils invaldes i Gillet 1955 och bar sedan 1994 den högsta länken.

Sancte Örjens Gilles Högtidsdag den 26 april 2001.

Sigge Bergh